

a nyelvtanítás azon követelményének, hogy igyekeztünk a tanuló figyelmét és érdeklődését természetes módon felkelteni.

Jármai Vilmos.

Földrajz.

Nagy-Britannia és Írország élete.

(Tanítás a polgári fiúiskola II. osztályában.)

I. Bevezetés. A szigetországok természeti viszonyairól szerzett ismeretek számonkérése és a földrajzi munkanaplók megfelelő átvizsgálása után röviden bevezetjük az új anyagot. Beszélgetésünk során megállapítjuk ismét azokat a fontos természeti tényezőket, amelyek az embert alkalmazkodásra kényszerítik s elsősorban gazdálkodási, vagy politikai irányát szabják meg. Beszélgetésünk legfontosabb pontjai: 1. A terület sziget-helyzete, mely körülmény a tengerre és a távoli területekre (gyarmatosítás) vonzza a tekintetet, 2. a terület ismert gazdagsága (nyersanyagok), mely — különösen napjainkban, — megfelelően alátámasztja a fejlett gazdasági, ipari életet, nem különben az elmúlt századok folyamán megszerzett világbirodalmat. (A világhatalom pillérei: tőke, nyersanyag, fegyver és okos politika.)

II. Tárgyalás. 1. Ipar, közlekedés, kereskedelem. A kibányászott óriási mennyiségű ásványi szénnek és vasércnek csak kisebb mennyiségét szállítják külföldre, legnagyobb részét ott-hon használja fel az ipar. Már ez a körülmény rámutat arra, milyen nagyméretű ipara lehet Nagy-Britanniának! Ezt a tényt még mással is igazoljuk: megnézzük Nagy-Britannia népsűrűségét (megfelelő statisztikai kimutatásban) és ezt összehasonlítjuk csonka hazánk népsűrűségével. (Itt a következő eredményeket látjuk: Nagy-Britannia átlagos népsűrűsége: 195/km², csonka hazánké 97. De Nagy-Britannia egyes ipari vidékei szinte hihetetlen népsűrűséget mutatnak, főleg a szénbányavidékek. Lancaster grófságban pl. 1000 a népsűrűség km²-ként!)

A két ország népsűrűség-különbsége világosan mutatja azt, hogy a *megélhetés forrásai a szigetországban sokkal bővebbek, mint nálunk.* Ennek figyelembevételével érthetjük meg a következőket:

Magyarország területe (1910) 325.000 km², (több) lak. száma 21 millió (kevesebb).

Nagy-Britannia területe (1936) 242.000 km², (kevesebb), lak. száma 47 millió (több).

A gazdagabb életforrásokat az ipar és a kereskedelem biztosítja. (Megállapítjuk, hogy hazánk elsősorban mezőgazdasági

állam, Nagy-Britannia pedig iparos és kereskedő állam.)

Az ipar legfontosabb termékei: nyersvas (kohászat), acél, gépek, közlekedő eszközök (hajózás; a világ legnagyobb hajóparkja Angliának van; kereskedelmi és hadihajók; Anglia az első tengeri nagyhatalom), repülőgépek, mozdonyok, gépkocsik. Ujabban erőteljes a fegyvergyártás. Nagyon híres az angol szövő- és fonóipar. Az angol szövet kiváló minőségű. (Skóciai és írországi juhtenyésztés, sok legelő, ausztráliai gyapjú.) Az angol szövetet nálunk a behozatali vám nagyon megdrágítja. Ezért érdemesebb magyar szövetet használni, mert ha nem is olyan jóminőségű, sokkal olcsóbb!

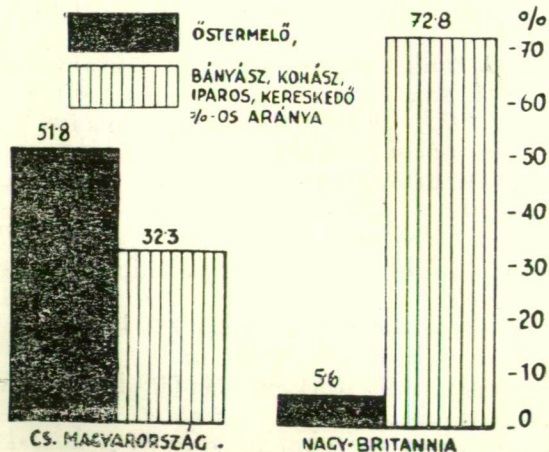
Vizsgáljuk meg, mik az angol nagyipar legfontosabb fejlesztő tényezői!

a) A belföldön és a gyarmatokon igen sok nyersanyag áll rendelkezésre.

b) A lakosságban kifejlődött az ipar iránti érzék és a kereskedői leleményesség.

c) Anglia birtokolja a szárazföldek területének egynegyed-részt, több mint 400 millió lakossal. Mi a jelentősége ennek az ipar szempontjából? Az, hogy nemcsak más országokba szállíthat ipari terméket, hanem saját gyarmatai is belépnek a fogyasztók sorába. Így gondoskodott az angol hatalom a fogyasztópiacokról. Ennek a jólszervezettségnek köszönhető, hogy *Nagy-Britannia ma Európának leggazdagabb állama.*

Ismételjük el, mit tanultunk Nagy-Britannia iparáról? Szemléltetésül bemutatjuk egy igazi angol gyárvárosnak a képét. (Leeds gyárváros képe Seydlitz Európa c. könyvből.) A kép sötéten meredező, kietlen épületeket mutat, füstölő gyárkéményekkel; a levegő szinte nehéz és fojtó. A kép mégis a felfokozott és szépen kifejtett emberi tevékenységnek és a jövődelembiztosító alkotásnak a hatását kelti bennünk.

1. ábra.

Összehasonlításul még bemutatjuk és magyarázzuk az 1. ábrán szemléltethető grafikont. Ebből szemléletesen kitűnik, hogy Nagy-Britanniában az ipar, nálunk ezzel szemben az őstermelés (mezőgazdaság) a legfontosabb foglalkozási ág. Ismételten megállapítjuk, hogy Nagy-Britannia iparos és kereskedő állam. Ismételjük ennek okait is.

A természet az angol népet a tengerre utalta. (Az angol született tengerész. Nálunk a gyermekek ostorral, lovasdit játszanak, az angol gyermekek vérbeli játéka a csónak és a kis hajó. Így nevelődik a tengerész már gyermekkorában. Legjobb tengerészek a skótok. Már a szárazföldön is sok viharban, szélben van részük s nem ijednek meg a viharos tengertől sem!) Nagy-Britanniát teljesen tenger határolja, érthető ezért, hogy a hajógyártás idők folyamán a legmagasabb fokra emelkedett. *Ipari termékeit, és nyersanyagait csakis tengeren tudja bekapcsolni a nemzetközi forgalomba.* Világhatalmát is tengeren őrzi. (Meghódította és őrzi a tengeri útvonalak fontosabb pontjait: pl. Gibraltár, Malta, Szuez, stb.) Belföldi vasúthálózata nagyon sűrű és most foglalkoznak egy tengeralatti alagút tervével, amely az országot szárazföldi közlekedő eszközök számára, összekötné a kontinenssel.

Összefoglalásul megbeszéljük, hogy merre irányul Nagy-Britannia kereskedelmi forgalma? Mi a különbség Nagy-Britannia és hazánk gazdasági élete között? Ennek következtében milyen forgalom indul meg a két ország között?

Az angol kereskedelem és a világbirodalom fenntartása egymással szorosan összefügg. A kereskedelem más országok, más világrészek felé irányul. Az angolok okosan szervezték meg gazdasági életüket és azt széles alapokra helyezték azáltal, hogy a világ minden táján értékes gyarmatokat szereztek meg maguknak, — legtöbbször erőszakos hódítással. Mi történne, ha Nagy-Britannia elveszítené gyarmatait?

2. *Mezőgazdaság.* A fenti ábra oszlopain láttuk, mennyire fejletlen a szigetország mezőgazdasága. Mi ennek az oka?

Közös beszélgetéssel állapítjuk meg a következőket:

a) A természet a földművelésnek nem kedvez. (Hűvös, nedves óceáni nyár.) Ezért inkább csak legeltetésre szorítkoznak. (Juh. Gyapju- és hústermelés. A juhhús közkedveltségnek örvend.)

b) A nagyon fejlett ipari termelés megadja egyedül is a megélhetési lehetőségeket. A szükséges élelmiszereket pedig külföldről (Dániából: vaj, sajt, zsír, szalonna, stb., hazánkból: főleg baromfi, pulyka, vaj, tojás, gyümölcs, stb.) és gyarmatairól (Ausztrália, Kanada: búza) vásárolja.

Erőteljes mezőgazdálkodásra így nincs is szükség. A meg nem művelt területeket inkább fenntartják parkoknak a kastélyok körül, vagy golfpályának használják.

Egészen más Írország gazdálkodása, mert ipara nem lévén,

rá van utalva szegényes mezőgazdálkodására. Itt keressük egyrészt annak az okát, hogy Írország már sokkal ritkábban lakott terület, mint a fősziget. (Az Ír szabadállam népsűrűsége csak 42 km².) A szegényes mezőgazdaság, főleg legeltetés, kevés embernek ad megélhetést. A földművelés termékei között legfontosabb a burgonya és a zab. Ez is szűkösen van. Ennek az az oka, hogy hűvös a nyár: a legmelegebb hónap közép-hőmérséklete 15° C, nálunk Magyarországon 22° C. Ez pedig nem mindegy a növényeknek! A szegényes életmód és az angol elnyomás hajdani 8 milliőről 4 millióra csökkentette az ír lakosság számát. Sokan kivándoroltak Amerikába, hol ma kétszerannyi ír él, mint az őshazában.

3. *Lakosság.* Kik laknak Nagy-Britanniában és Írországban? Angolok, skótok a főszigeten. Protestáns vallásúak. Műveltségük magasfokú. Az angol megfontolt, nyugodt természetű ember. Az irek már kevésbé műveltek, mert a rosszabb életmód és az elnyomás az angolok részéről, gátolták művelődésüket. Római katolikus vallásúak. Az angol fennhatóság és kizsákmányolás alól csak a világháborúban tudták kivonni magukat és kivívni függetlenségüket. Államuk mai szabad, független köztársaság. Az Ír sziget északi része azonban ma is Nagy-Britannia szerves része: *Ulster*.

Nagy-Britannia államformája királyság. (Felidézzük a közelmúltban történt trónöröklés eseményeit.) Az angol pénzügy-ség a font.

4. Következő problémánk az, hogy mi fejlesztette a szigetország városait? Igen sok nagyvárosa van Nagy-Britanniának, de nem hiányoznak a csendesebb falvak sem és szétszórva igen sok régi kastély hirdeti a régi és mai gazdag életet.

Megállapítjuk, hogy a legtöbb nagyváros ipari, vagy kereskedőváros (kikötő). Olvassuk le a legfontosabbakat a térképről!

A főváros: *London*. Ez a világ legnagyobb városa és legnagyobb kikötője. (8 millió lakossal.) Megbeszéljük azokat a dolgokat, melyeket a gyermekek erről a városról már tudnak. Beszélgetünk a város kikötőjéről. (A Themse széles torkolatában van a kikötő, melyet mesterséges dokkok egészítenek ki, óriási raktárházakkal.) Megbeszéljük az igen nagy városi forgalmat (lehetőleg képpel támogatva). A város nagy területen épült, magva a City, az üzleti város, azon kívül vannak a lakónegyedek. Képen szemléltetjük a nevezetesebb épületeket, parlamentet, templomokat, stb. Megállapítjuk, mik voltak London főbb fejlesztő tényezői? Ez a hely már régi átkelőhely, majd Európa felé néző fontos kikötő, a *Londoni-medence központi helye*, ezenkívül közeli *iparvidék központjában* is áll és *közlekedési góchely*. Ez mindmennyi ösztökélő erő, de ehhez hozzájárul az is, hogy az elkülönített szigeti helyzet következtében Anglia csak kikötőin tud más országokkal érintkezni és

ebben a tekintetben London az ország legfontosabb kapuja volt mindig.

Olvassuk le a többi fontosabb kikötővárosokat! Ilyenek nyugaton *Liverpool*. Kereskedelmi kikötő a nyugati iparvidék közelében. Amerika felé néz s különösen az óceáni hajóforgalom megnövekedése óta fejlődik erősen. Szénvidékek kapujában épült *Newcastle, Cardiff*, ezért ezek szénkiviteli kikötők. (Cardiff-ból évente 20 millió tonna szenet hajóznak ki, közel háromszor annyit, mint csonka hazánk egész évi széntermelése.) Nagyobb kikötők: *Bristol, Hull*, stb.

A bányavidékeken vannak az igazi iparvidékek. Nagyobb ipari városok: *Glasgow* (1 millió fölül). Bányászat, kohászat, hajóépítés terén szinte utólérhetetlen ipari hely. Nagyméretű ipari élet folyik Skócia fővárosában, *Edinburghban* is. Szövőipari góchelyek: *Manchester, Leeds; Birmingham* viszont a „Fekete világ” középpontja, a mérhetetlen szénbányászat, vas-, gép-, bőr-, stb. ipar területén. Ezeken a tájakon a gyárkémények ezrei füstölögnek és a gépek megszámlálhatatlan sokasága zúg. Az itt élőknek, — gyermeknek, felnőttnek, — ismeretlen világ a gyümölcstermelő és aranykalásztól ragyogó napsütéses magyar tájkép. Egészen mástermészetű két táj a magyar Alföld és az angol iparvidék.

Angliának sok egyetemi városa van, de régiiek és híresek *Oxford* és *Cambridge*. London tudományos intézetei (egyetem, British-múzeum) között nevezetes a *greenwich-i* csillagvizsgáló intézet. Ennek kupoláján a rézből készült délkör jelöli a 0-ik délkört a Földön.

Az Ír szabadállam fővárosa: *Dublin*. Ulster fővárosa *Belfast*.

Mutassuk végig még egyszer a térképen a városokat! (Gyakoroljuk a városnevek kiejtését.) (Szemléltetjük a rendelkezésünkre álló városképeket. Ezek között igen hasznosak azok, amelyek az itteni életből is kifejeznek valamit, pl. a Themse kikötője, dokkok, raktárházak, pályaudvarok, gyárvárosok képe, vagy a londoni utcai képek, stb.)

III. Összefoglalás.

Udvarhelyi Károly